

5a. Kristian Lindberg og Sarah Iben Almbjerg: Skjult agenda eller benhårde fakta: Sådan skal du forstå den nye bølge af dokumentarfilm

Artiklen er fra *Berlingske* den 20. april 2021.

Kristian Lindberg (f. 1971), dansk filmredaktør. Sarah-Iben Almbjerg (f. 1976), dansk film- og medieredaktør.

Aktivistiske dokumentarfilm, hvor instruktøren selv er part i en sag, danner skole, men får også kritik for at forlade den traditionelle journalistik, hvor alle implicerede får lov at komme til orde. Flere af filmene kan ses på filmfestivalen CPH: DOX.

5 Antallet af dokumentarfilm, hvor instruktøren aktivt vælger side i en sag, er steget i de senere år, og det er ikke alle titler, der får ros for fremgangsmåden.

En aktuel Netflix-dokumentarfilm om over-fiskeri, »Seaspiracy«¹, har fået kritik for at være manipulerende og fejlspækket og for instruktørens aggressive reportageform, hvor politikere bliver sat til vægs af alt andet end neutrale spørgsmål. Et andet aktuelt eksempel er en ny HBO-dokumentarfilmserie af Kirby Dick og Amy Ziering, »Allen v. Farrow«, der handler om fejden mellem filminstruktøren Woody Allen og skuespilleren Mia Farrow, og som er blevet kritiseret for kun at lade Farrow komme til orde.

Også Sophie Engberg Sonne² har bemærket de mange såkaldt »aktivistiske«
15 dokumentarfilm. Som programredaktør i Cinemateket³ mener hun dog ikke, at tendensen er ny. Dokumentarfilmene kommer bare bredere ud – via f.eks. streaming. Og det udfordrer vores blinde vinkler, mener hun: »Hvis man går på Netflix og vælger en film, så er det for at blive underholdt. Det er fedt, hvis man også kan blive provokeret, men man skal ikke tro, at man får hele sandheden,«
20 siger Sophie Engberg Sonne.

Der er flere aktivistiske dokumentarfilm på årets dokumentarfilmfestival CPH: DOX. Festivalens administrerende direktør, Tine Fischer⁴, definerer aktivistiske dokumentarfilmskabere som instruktører, der bruger film som et redskab, der kan føre til politiske eller strukturelle forandringer i samfundet.

25 »Det er dog ikke alle danske dokumentarister, der er glade for betegnelsen »aktivistisk«, fordi ordet tit bliver brugt, når man mener, at en film er biased⁵ på en unuanceret måde eller har en skjult agenda⁶,« siger hun.

Inden for traditionel journalistik er idealet, at journalisten objektivt hører alle parter i en bestemt sag og derefter lægger sine resultater frem i så neutral en form
30 som muligt. Den hovedregel bliver brudt i den aktivistiske dokumentarfilm. Når

¹ »Seaspiracy»: dokumentarfilm fra 2021 om fiskeriets påvirkning af miljøet. Filmen er instrueret af Aliv Tabrizi.

² Sophie Engberg Sonne: (f. 1981), dansk kulturskribent og ekstern lektor.

³ Cinemateket: biograf, som er en del af Det Danske Filminstitut i København.

⁴ Tine Fischer: (f. 1968), dansk filmproducer. Fra 2021 rektor på Filmskolen.

⁵ biased: forudindtaget, tendentios.

⁶ agenda: dagsorden.

den venstreorienterede filminstruktør Michael Moore⁷ går til angreb på George Bush⁸ i »Fahrenheit 9/11« (2004) i et handlingsforløb med sig selv som hovedperson, er det tydeligt for de fleste, at han har en agenda, og at hans dokumentarfilm dermed adskiller sig fra traditionel journalistik.

35 Problemet opstår, siger Tine Fischer, når dokumentarfilmen i form og indhold i stedet nærmer sig den traditionelle »graverjournalistik« og eksempelvis er fundet på lang tids omhyggelig research uden samtidig at ville honorere den traditionelle journalistiks retningslinjer. Som for eksempel, at enhver part, der kritiseres, også skal have lov til at svare på kritikken. »Den aktivistiske dokumentarfilm
40 kommer ud af en filmtradition, der vægter kunstnerisk frihed, hvilket betyder, at instruktøren eksempelvis kan tillade sig at lave film om overgreb ud fra offerets synsvinkel uden at høre gerningsmandens synspunkt. Men når filmen af udseende ligner et stykke graverjournalistik, begynder publikum at forlange, at dokumentaristen også skal opføre sig om graverjournalist.

45 I det tilfælde er det min påstand, at dokumentaristen som kunstner skal stå til regnskab for en kunstnerisk sandhed, men ikke nødvendigvis en journalistisk sandhed,« siger Tine Fischer. »Det er vigtigt at sige, at vi ikke kan forvente, at dokumentarfilm viser sandheden. De er film, ikke nyhedsudsendelser«. (...)

Åbningsfilmen ved CPH: DOX er danske Phie Ambos⁹ »70/30«, der skildrer tilblivelsen af det, hun kalder »verdens mest ambitiøse klimalov« – både inden og uden for murene på Christiansborg.

På trods af, at hun betegner sig selv som klimaktivist, vil hun ikke beskrive sin egen film som aktivistisk.

»Jeg kan sagtens selv føle mig aktivistisk på vegne af klimaet, men når det
55 handler om min film, vil jeg gerne undgå, at den forekommer aktivistisk for publikum. Hvis det er tilfældet, risikerer jeg at indsnævre mit publikum til dem, der i forvejen er enige i klimapolitikken. Jeg synes, at filmen bliver bedre af, at jeg selv går til emnet med nysgerrighed frem for at have besluttet, hvad jeg skal mene på forhånd,« siger Phie Ambo.

60 At være fuld af forudfattede meninger var netop den kritik, der blev rettet mod Netflixdokumentaren »Seaspiracy«, hvor instruktøren går til angreb på beslutningstagerne. »Når instruktøren spørger sine interviewpersoner om, hvordan de har det med at ødelægge verdenshavene, så står jeg af som publikum. Hvis man spørger på den måde, er der ingen, der gider svare på en måde, så man bliver klogere. I den situation vil jeg hellere tage udgangspunkt i min egen nysgerrighed og
65 spørge åbent for at blive klogere,« siger Phie Ambo.

Direktør for CPH: DOX Tine Fischer kan godt se faldgruberne i den aktivistiske dokumentargenre, men mener ikke, at man behøver klandre hele den genre af film, blot fordi den rummer enkelte eksempler på tendentiøs og dårlig journalistik.

⁷ Michael Moore: (f. 1954), amerikansk dokumentarfilminstruktør. Foruden *Fahrenheit 9/11* er han bl.a. kendt for dokumentarfilmene *Bowling for Columbine* (2002) om skoleskyderier i USA og for *Sicko* (2007) om det amerikanske sundhedssystem og private sygeforsikringsselskaber.

⁸ George Bush: egentlig George W. Bush (f. 1946). USA's præsident fra 2001 til 2009.

⁹ Phie Ambo: (f. 1973), dansk dokumentarfilminstruktør. Foruden *70/30* er hun bl.a. kendt for dokumentarfilmene *Hjemmefronten – fjenden bag hækken* (2010) om nabostridigheder og for *Så meget godt i vente* (2014) om en biodynamisk landmand.

⁷⁰ Hun mener heller ikke, at den aktivistiske dokumentarfilm risikerer at havne i samme ekkorum, som de sociale medier ofte kritiseres for at være, hvor publikum er dem, der i forvejen er enige i de 'synsninger', der bliver fremsat. »De seriøse *social impact*-film¹⁰ arbejder på et højt niveau på tværs af samfundsinstitutionerne, på en måde, der er meget større end det ekkokammer af meninger, der findes i de sociale medier. Film som Christina Rosendahls¹¹ »Vold i kærlighedens navn« taler ikke kun til det publikum, der allerede er enig i sagen, men arbejder for samfundsmæssig forandring – og den forandring kan man ikke få ved blot at tale til sin egen boble på Facebook,« siger Tine Fischer.

Hvad skal der så ske, for at journalister og andre holder op med at kritisere de ⁸⁰ aktivistiske dokumentarer for at være ensidige? Hvem har ansvaret for, at den kritik bliver tilbagevist? Tine Fischer tænker, at der med tiden vil være skabt så stor og kritisk en masse af gode film, at der opstår konsensus om, at denne genre er en legitim måde at arbejde for samfundsforandringer på – ved siden af den traditionelle journalistik.

⁸⁵ »Derfor er det ærgerligt, at en film som »Seaspiracy« sætter genren tilbage med uvederhæftige påstande,« siger Tine Fischer. Hun suppleres af Sofie Engberg Sonne, der understreger, at det sjældent er filmene, der er noget galt med. Det er vores forventninger.

Og måske er det mere dem, man skal rette på. »Vi har en tendens til at tro på ⁹⁰ det, der sker, men dokumentarfilm er ikke sandheden. De er en kreativ bearbejdning af sandheden. Og det er ikke det samme«.

¹⁰ *social impact-film*: film, der har til hensigt at inspirere publikum til at engagere sig i samfundsproblemer.

¹¹ *Christina Rosendahl*: (f. 1971), dansk filminstruktør. Foruden dokumentarfilmen *Vold i kærlighedens navn* er hun også kendt for bl.a. spillefilmen *Idealisten* (2015) om den virkelige journalist Poul Brinks efterforskning af den såkaldte Thule-sag i 1980'erne.